

מקורות לפרק א

1. שופטים יב 8

וַיִּשְׁפֹּט אַחֲרָיו אֶת־יִשְׂרָאֵל אַבְצָן מִבֵּית לָחֶם:

2. רש"י על רות א': א'-ב'

וַיְהִי בִימֵי שֹׁפֵט הַשְּׁפֹטִים. לַפְּנֵי מֶלֶךְ מֶלֶךְ שְׂאוּל, שֶׁהָיוּ הַדּוֹרוֹת מִתְּפַרְנְסִים עַל יְדֵי שׁוֹפְטִים. וּבִימֵי אַבְצָן הָיָה, שְׂאֵמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, אַבְצָן זֶה בַּעַז: וַיִּלְךְ אִישׁ. עָשִׂיר גְּדוֹל הָיָה וּפְרִנָּס הַדּוֹר. וַיָּצֵא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּץ לְאֶרֶץ מִפְּנֵי צָרוֹת הָעָוֹן, שֶׁהִיָּתָה עֵינּוּ צָרָה בְּעֵינַיִם הַבָּאִים לְדַחֲקוֹ, לְכַף נַעֲנֵשׁ:

3. דברים כג 4 - 5

לֹא־יָבֹא עֲמוּנֵי וּמוֹאָבִי בְּקִהְלֵךְ ה' גַּם דּוֹר עֲשִׂירֵי לֹא־יָבֹא לָהֶם בְּקִהְלֵךְ יְהוָה עַד־עוֹלָם: עַל־דִּבְרֵי אֲשֶׁר לֹא־קִדְּמוּ אֶתְכֶם בְּלַחֵם וּבַמַּיִם בַּדְּרָךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וְאֲשֶׁר שָׁכַר עֲלֵיךְ אֶת־בַּלְעָם בְּרַבְעוֹר מִפְּתוֹר אַרְסָם נִתְּרִים לְקַלְלֶךְ:

4. משנה יבמות ח': ג'

עֲמוּנֵי וּמוֹאָבִי, אֲסוּרִים, וְאֲסוּרֵי אֲסוּרֵי עוֹלָם, אֲבָל נִקְבּוּתֵיהֶם מִתְּרוֹת מִיָּד. מִצְרֵי וְאֲדוּמֵי אֵינָם אֲסוּרִים אֲלָא עַד שְׁלֹשָׁה דוֹרוֹת, אַחַד זָכָרִים וְאַחַד נְקִיבוֹת. רַבִּי שְׁמַעוֹן מֵתִיר אֶת הַנִּקְבוֹת מִיָּד. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, קַל וְחֹמֶר הַדְּבָרִים, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁאֲסָר אֶת הַזָּכָרִים אֲסוּר עוֹלָם, הִתִּיר אֶת הַנְּקִיבוֹת מִיָּד, מְקוֹם שֶׁלֹּא אֲסָר אֶת הַזָּכָרִים אֲלָא עַד שְׁלֹשָׁה דוֹרוֹת, אֵינּוּ דִין שֶׁנִּתִּיר אֶת הַנְּקִיבוֹת מִיָּד. אָמְרוּ לוֹ, אִם הִלְכָה נִקְבֵּל, וְאִם לִדִּין, יֵשׁ תְּשׁוּבָה...

5. מדרש רות רבה ב': ט'

וַיִּשְׂאוּ לָהֶם נָשִׁים מִאֲבִיּוֹת (רות א, ד), תִּנִּי בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר לֹא גִירוֹם וְלֹא הִטְבִּילוּ אוֹתָם וְלֹא הִיָּתָה הַלְכָה לְהִתְחַדֵּשׁ, וְלֹא הָיוּ נֶעְנְשִׁין עֲלֵיהֶם, עֲמוּנֵי וְלֹא עֲמוּנֵי, מוֹאָבִי וְלֹא מוֹאָבִית. שֵׁם הָאֲחֻת עֶרְפָּה, שֶׁהִפְכָה עֶרְפָּה לְחִמּוּתָהּ. וְשֵׁם הַשְּׂנִית רוּת, שֶׁרָאָתָה בְּדַבְרֵי חִמּוּתָהּ. רַבִּי בִּיבִי בְּשֵׁם רַבִּי רַאובֵן אָמַר, רוּת וְעֶרְפָּה בְּנוֹתָיו שָׁל עֶגְלוֹן הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ג, יט): דָּבַר סֵתֶר לִי אֵלֶיךָ הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הֵס וּגוֹ', וּכְתִיב (שופטים ג...)

6. רות רבה ג': ו'

וַתִּלְכְּנָה שְׁתֵּיהֶן (רות א, יח), אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַבִּי סִימוֹן, אוֹתוֹ הַיּוֹם קָצִיר הַעֲמֹר הָיָה, דִּתְנִינּוּ תַמְנוּן כָּל הָעִירוֹת הַסְּמוּיכוֹת לְשֵׁם הָיוּ מִתְּכַנְסוֹת, כְּדִי שִׁיחָא נִקְצָר בְּעֶסֶק גְּדוֹל.

אֲשֵׁתוֹ שָׁל בַּעַז מִתָּה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם...

מקורות לפרק ב

7. רות רבה ד':ד'

ותאמר רות המואביה אל נעמי אלכה נא השדה ואלקטה בשבלים אחר אשר אמצא חן בעיניו (רות ב, ב), רבי ינאי אמר בת ארבעים שנה היתה, ואין קוראין בת אלא לבת ארבעים שנה. (רות ב, ג): ותלך ותבוא, עד כדון לא אזלת ואת אמרת ותבוא, רבי יהודה ברבי סימון אמר התחילה מסימת לפניך הדרכים. (רות ב, ג): ויקר מקרה, אמר רבי יוחנן כל הרואה אותה מריק קרי...

8. שבת קי"ג ב:ז'-ט'

"ותלך ותבא ותלקט בשדה" — אמר רבי אלעזר: שהלכה ובאת, הלכה ובאת, עד שמצאה בני אדם המהוגנין ללך עמהם. "ויאמר בועז לנערו הנצב על הקוצרים למי הנערה הזאת" — וכי דרכו של בועז לשאול בנערה? אמר רבי אלעזר: דבר חכמה ראה בה. שתי שבלין — לוקטת, שלש שבלין — אינה לוקטת. במתניתא תנא: דבר צניעות ראה בה, עומדות — מעומד, נופלות — מיושב...

9. רות רבה ד':ו'

ויאמר בעז לנערו הנצב על הקוצרים (רות ב, ה), על כמה היה ממנה, אמר רבי אליעזר בר מרים על ארבעים ושנים היה ממנה, מן הדא (דברי הימים ב ב, טז יז): ויספר שלמה כל האנשים הגירים אשר בארץ ישראל וגוי ניעש מהם שבעים אלף סבל וגוי, דעבד פן זכיל קאים ונדע מה דהוא עבד. למי הנערה הזאת. ולא הנה חכים לה, אלא כיון שראה אותה נעימה ומעשיה נאים, התחיל שואל עליה...

מקורות לפרק ג

10. רות רבה ו':ב'

ויאמר ברוכה את לה' בתי היטבת חסדך וגוי' (רות ג, י), רבי יוחנן וריש לקיש ורבנן, רבי יוחנן אמר, לעולם אל ימנע אדם עצמו מלילך אצל זקן לברכו, בעז היה בן שמונים שנה ולא נפקד, כיון שהתפללה עליו אותה צדקת מיד נפקד, שנאמר: ותאמר נעמי ברוך הוא לה'. ריש לקיש אמר רות בת ארבעים שנה היתה ולא נפקדה, כיון שנשאת למחלון, וכיון שהתפלל עליה אותו צדיק, נפקדה...

מקורות לפרק ד

11. רות רבה ז':ז'

ובעז עלה השער וישב שם והנה הגאל עבר אשר דבר בעז (רות ד, א), מה לאחורי תרעא הנה קאים, אמר רבי שמואל בר נחמן, אפלו היה בסוף העולם הטיסו הקדוש ברוך הוא והביאו לשם, כדי שלא יהא אותו צדיק יושב ומצטער מתוך ישובו. אמר רבי ברכיה, כך דרשו שני גדולי עולם, רבי אליעזר ורבי יהושע, רבי אליעזר אמר בעז עשה את שלו, ורות עשתה את שלה, ונעמי עשתה את שלה, אמר הקדוש ברוך הוא...

12. רש"י על רות ד':א'-א'-ד'

פְּלָנִי אֶלְמָנִי. וְלֹא נִכְתַּב שְׁמוֹ לְפִי שְׁלֵא אָבָה לְגֹאֵל: פְּלָנִי אֶלְמָנִי. מִתְרַגֵּם בְּנִבְיָאִים "כְּסִי וְטָמִיר": פְּלָנִי. מִכְסָּה וְנִעְלָם לְשׁוֹן "כִּי וְפָלֵא", "הִפְלֵא מֵה' דְּבָר": אֶלְמָנִי. אֶלְמוֹן מִבְּלִי שָׁם. (סְפָרִים אַחֲרִים, אֶלְמָנִי שְׁהִיָּה אֶלְמוֹן מִדְּבָרֵי תוֹרָה, שְׁהִיָּה לוֹ לְדָרֵשׁ, עֲמוּנִי וְלֹא עֲמוּנִית, מוֹאֲבִי וְלֹא מוֹאֲבִית וְהוּא אָמַר, "פֶּן אֲשַׁחִית אֶת נַחֲלָתִי":)

13. דברים כ"ה: 5-10

כִּי־יִשְׁבּוּ אֲחִים יַחְדָּו וְיָמַת אֶחָד מֵהֶם וְיָבֵן אִירָלוֹ לְאִתְהִיָּה אֲשֶׁת־הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר וְיִבְמָהּ וְיָבֵא עִלְיָה וְיִלְקַחְהָ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְמָהּ: וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יִקְוֶם עֲלֵיָם אֲחִיו הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחַח שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל:

וְאִם־לֹא יִחַפֵּץ הָאִישׁ לְקַחֹת אֶת־יְבִמְתּוֹ וְעַלְתָּהּ וְיִבְמָתוּ הַשְּׂעֵרָה אֶל־הַזְּקֵנִים וְאָמְרָהּ מֵאֵן יְבָמִי לְהִקִּים לְאֲחִיו שָׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה בְּמִי: וְקָרְאוּלוֹ זְקֵנִיעִירוֹ וְדָבְרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר לֹא חֲפָצְתִּי לְקַחְתָּהּ: וְנִגְשָׁה בְּמִתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחִלְצָה נֶעְלָו מֵעַל רִגְלוֹ וַיִּרְקַהּ בְּפָנָיו וְעָנְתָהּ וְאָמְרָהּ בְּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אֲחִיו: ...

14. ברכות ז' ב: ט'

רות, מאי "רות"? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁזָּכְתָה וְיָצְאָה מִמִּנְהָ דָּוִד שְׁרִינְהוּ לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשִׁירוֹת וְתִשְׁבְּחוֹת.

15. ילקוט שמעוני

ויקח בועז את רות, אמרו אותו הלילה שבא עליה מת:

16. בראשית י"ט: ל"ו-ל"ז

וַתַּהַרְיֵן שְׁתֵּי בָנוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן: וַתֵּלֵד הַבְּכִירָה בֶן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אֲבִי־מוֹאָב עַד־הַיּוֹם:

17. בראשית פרק לח

א וַיְהִי בַעַת הַהוּא, וַיֵּרֵד יְהוּדָה מֵאֵת אֲחִיו; וַיֵּט עַד־אִישׁ עַדְלָמִי, וַשְּׁמוֹ חִירָה. ב וַיִּרְא־שָׁם יְהוּדָה בַת־אִישׁ כְּנַעֲנִי, וַשְּׁמוֹ שׁוּעַ; וַיִּסְחָקָהּ, וַיָּבֵא אֵלֶיהָ. ג וַתַּהַר, וַתֵּלֵד בֶּן; וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ, עֵר. ד וַתַּהַר עוֹד, וַתֵּלֵד בֶּן; וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ, אוֹנָן. ה וַתִּסְּף עוֹד וַתֵּלֵד בֶּן, וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁלָה; וְהָיָה בְּכֹזֵיב, בְּלִדְתָהּ אֹתוֹ. ו וַיִּסְחַח יְהוּדָה אֶשָׁה, לְעַר בְּכוֹרוֹ; וַשְּׁמָהּ, תָּמָר. ז וַיְהִי, עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה--רַע, בְּעֵינֵי ה'; וַיִּמְתְּהוּ, ה'. ח וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן, בֵּא אֶל־אִשְׁתִּי אַחִידָה וַיִּבְּסֵם אֹתָהּ; וְהָקֵם זֶרַע, לְאֲחִידָה. ט וַיִּדַע אוֹנָן, כִּי לֹא לוֹ יִהְיֶה הַזֶּרַע; וְהָיָה אִם־בָּא אֶל־אִשְׁתִּי אֲחִיו, וַשְּׁחַת אֶרְצָהּ, לְבִלְתִּי נָתֹן־זֶרַע, לְאֲחִיו. י וַיִּרַע בְּעֵינֵי ה', אֲשֶׁר עָשָׂה; וַיָּמַת, גַּם־אֹתוֹ. יא וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר כִּלְתּוֹ שְׁבִי אֶלְמָנָה בֵּית־אֲבִידָה, עַד־יִגְדַל שֵׁלָה בְנִי--כִּי אָמַר, פֶּן־יָמוּת גַּם־הוּא כְּאֲחִיו; וַתִּלְדָּה תָּמָר, וַתֵּשֶׁב בֵּית אָבִיהָ. יב וַיִּרְבּוּ, הַיָּמִים, וַתָּמַת, בַּת־שׁוּעַ אִשְׁת־יְהוּדָה; וַיִּנָּחֵם יְהוּדָה, וַיַּעַל עַל־גִּזְזֵי צֹאנוֹ הוּא וְחִירָה רַעְהוּ הַעַדְלָמִי--וַתִּמְנַתָּה. יג וַיִּגַּד לְתָמָר, לֵאמֹר: הִנֵּה חֲמִידָה עָלֶיךָ תִּמְנַתָּה, לָּזָז צֹאנוֹ. יד וַתִּסַּר בְּגָדֵי אֶלְמָנוּתָהּ מֵעַלֶיהָ, וַתַּכְּס בַּצִּעִיף וַתִּתְעַלֵּף, וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם, אֲשֶׁר עַל־דָּרְךָ תִּמְנַתָּה: כִּי רָאִתָּה, כִּי־גִדַל שֵׁלָה, וְהוּא, לֹא־נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה. טו וַיִּרְאֶה יְהוּדָה, וַיַּחֲשֹׁבָהּ לְזוֹנָה: כִּי כִסְתָהּ, פָּנֶיהָ. טז וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל־הַדָּרְךָ, וַיֹּאמֶר הֲבֵה־נָא אֲבוֹא אֵלֶיךָ, כִּי לֹא יָדַע, כִּי כִלְתּוֹ הוּא; וַתֹּאמֶר, מֵה־תִּתֶּן־לִי, כִּי תָבוֹא, אֵלָי. יז וַיֹּאמֶר, אֲנִכִּי אֲשַׁלַּח גְּדִי־עִזִּים מִן־הַצֹּאן; וַתֹּאמֶר, אִם־תִּתֶּן עֲרֵבוֹן עַד שְׁלַחְךָ. יח וַיֹּאמֶר, מֵה־הָעֲרֵבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן־לְךָ, וַתֹּאמֶר חֲתָמָהּ וּפְתִילָהּ, וּמִטְּףָהּ אֲשֶׁר בְּיָדְךָ; וַיִּתֶּן־לָהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ, וַתַּהַר לוֹ. יט וַתִּקֶּם וַתִּלְדָּה, וַתִּסַּר

צעיפה מעליה; ותלבש, בגדי אלמנותה. כ וישלח יהודה את-גדי העזים, בגד רעהו העדלמי, לקחת הערבון, מיד האשה; ולא, מצאה. כא וישאל את-אנשי מקמה, לאמר, אינה הקדשה הוא בעיניכם, על-הדרך; ויאמרו, לא-היתה בזה קדשה. כב וישב, אל-יהודה, ויאמר, לא מצאתיה; וגם אנשי המקום אמרו, לא-היתה בזה קדשה. כג ויאמר יהודה תקח-לה, פן נהיה לבו; הנה שלחתי גדי הזה, ואתה לא מצאתה. כד ויהי כמשלש חדשים, ויגד ליהודה לאמר זנתה תמר פלגד, וגם הנה הרה, לזנונים; ויאמר יהודה, הוציאוה ותשרף. כה הוא מוצאת, והיא שלחה אל-חמיה לאמר, לאיש אשר-אלה לו, אנכי הרה; ותאמר, הכר-נא--למי החתמת והפתילים והמטה, האלה. כו ויכר יהודה, ויאמר צדקה ממני, כי-על-כן לא-נתתיה, לשלה בני; ולא-יסף עוד, לדעתה. כז ויהי, בעת לדתה; והנה תאומים, בבטנה. כח ויהי בלדתה, ויתן-גד; ותקח המילדת, ותקשר על-גדו שני לאמר, זה, יצא ראשנה. כט ויהי כמשיב גדו, והנה יצא אחיו, ותאמר, מה-פרצת עליך פרח; ויקרא שמו, פרח. ל ואחר יצא אחיו, אשר על-גדו השני; ויקרא שמו, זרח. { ס }

18. רות רבה ב', יד

רבי זעירא: "מגילה זו אין בה טומאה ולא טהרה, ולא איסור ולא היתר, ולמה נכתבה?

ללמדך כמה שכר טוב לגומלי חסדים"

19. נחמיה י"ג:כ"ג-כ"ה

גם | בימים ההם ראיתי את-היהודים השבים נשים (אשדודיות) [אשדודיות] (עמוניות) [עמניות] מואביות: ובניהם חציל מדבר אשדודית ואינם מכירים לדבר יהודית וכלשון עם נעם: ואריב עמם ואקללם ואכה מהם אנשים ואמרטם ואשביעם באלהים אסתתנו בנתיכם לבניהם ואסתשאו...

20. פעם ראיתי את רות/ יצחק שלו

פעם ראיתי את רות מצירת בצבעי מים,

פעיו הפחל הרך אשר להרי מואב.

אך עתה תראה בעיני צוקות צבעי שמן:

הרבה זהב נחום בשער ובעור,

ויקעמס הדבש בחטה הבשלה למגל...

ראיתה אי-פעם קלה על רגלי נערה דקות,

אך אבינה היום כי אשה בבגוריה היתה,

צוֹעֲדָת לָאֵט עַל מְלֵאת יִרְכִיָה,

הוֹלְכָה מִמוֹאֵב-זְכָרוֹנוֹת אֶל בֵּית-לֶחֶם תִּקְוָה.

פַּעַם נִרְאָה לִי בְעֵז כְּאֶכָר אֲשֶׁר שָׁחַק לוֹ

יָצְרוּ לְבוֹא עַל אַחַת הַמְּלַקְטוֹת בְּלֵיל הַסִּיָּא,

אֵד לֹא כֵן יִרְאָה לְעֵינֵי הַיּוֹם.

אֲמַנָּם יִשְׁפֹּר מַעַט מֵיַיִנָּה הָאָדָם שֶׁל הַשְּׁמַשׁ

וּמֵיַיִן הַסֶּהַר הַלְכוּ

הַנְּשֻׁפָּד עַל הַגְּרָנוֹת בְּלֵילָה

וְהוֹפְכָם שְׂדִים נוֹגְהִים.

אֲמַנָּם מְלֵאִים חֲלָצִיו בְּתִירוֹשׁ הַמְּנוֹבֵב בְּתוֹלוֹת,

אֵד יִתּוֹר לוֹ אֲשֶׁה לְהַשְׁקִיעַ אוֹנוֹ בָּה,

לְרֵאוֹת פְּרֵי בָּנִים,

וְלֹא נַעֲרַת-גְּרָנוֹת מִשְׁחַתֶּת זֶרְעוֹ אֲרֻצָּה...

וְהוּא רוֹאֶה אוֹתָהּ אֲשֶׁר כְּמוֹהוּ אֵין לָבָה לְמִשְׁחָק,

וְכָל שְׂמֻשׁוֹת עוֹרָה הַצָּחוֹת

זוֹרְחוֹת עֲרֻגַת אֲמָהוֹת.

וְהוּא רוֹאֶה אוֹתָהּ

אֲשֶׁר לְחִיָּיהָ מְלֵאוֹת דָּם כְּמִזְרָק, כְּזוֹיּוֹת מִזְבֵּחַ,

אֵד אֶש-קִדְשׁ תִּנוּקָד בְּמִזְבֵּחַ הַזֶּה

וְלֹא אֶשׁ זָרָה.

שְׁעָרוֹתֶיהָ - אֲבִיב קְלוּי בָּאֵשׁ וְרִיחָה רִיחַ מוֹץ וְאֲמַבָּר

אֵד לֹא בְּאֲמַבָּר תִּכְבֵּשׁ

כִּי בְעָרְשׁ כְּלוּלוֹת.

עַל כֵּן לֹא יָגַע בָּהּ בְּלִילָה הַלְוִי. רַק נָרִיחַ אֶת

תִּם לְבַח הָעוֹלָה אֱלֹוִי מִבֵּית חֲזֵקָה

כְּהָרִיחַ הַלְחָם מִבֵּית הָאוֹפִים,

וְלִבּוֹ אֲשֶׁר לֹא בִּזְבֹז בְּאַהֲבוֹת חֲדָשׁוֹת לְבָקָרִים

וּפְוִרְחַ אַחַת לְעֵדוֹן עֲדָנִים,

נִפְתָּח לְקָרְאָתָהּ כְּשִׁעָרִים.

יצחק שלו, שמלת הריון, הוצאת לוי-אפשטיין 1972, עמ' 24-25